

تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها با محوریت امور فرهنگی

حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر محمدرسول آهنگران*

مقدمه

اگر چه اقتصاددانان غربی همواره کوشیده‌اند تا اقتصاد را از فرهنگ و نظام ارزشی جدا، و رابطه متغیرهای آن را با عناصر فرهنگی قطع کنند و علم بودن آن را نتیجه این تلاش‌ها معرفی نمایند؛ اما در حقیقت این رابطه قطع‌شدنی نبوده است و نمی‌توان از تأثیر عناصر فرهنگی و محدودده نظام ارزشی بر اقتصاد خارج شد. تنها کاری که در این راستا صورت می‌گیرد، مبنای قرار گرفتن اصول حاکم بر فرهنگی که به دور از ارزش‌های والای انسانی به جای تعریف و چارچوب‌بندی در یک فرهنگ مطابق با موازین انسانی و نظام ارزشی کمال‌طلب است. اهمیت عرصه فرهنگی تا آنجاست که اگرچه تا گذشته‌ای نه چندان دور، معیار مقبول برای ارزیابی توسعه و پیشرفت جوامع بشری بر اساس میزان پیشرفت در عرصه‌های سیاسی و اقتصادی بوده است؛ ولی با شکست کشورهای غربی که تنها این نوع توسعه را مورد توجه خود قرار می‌دادند، دیدگاه مزبور جایگاه خود را از دست داد و آینده‌پژوهان و سیاستگذاران به این باور رسیدند که از دوران جدال نظامی (درگذشته تا دهه ۱۹۷۰) و با شروع رقابت‌های اقتصادی از چند دهه قبل تا کنون، آینده‌صحنه نبرد و رقابت در حوزه فرهنگ‌های مختلف بوده و هر ملتی که فرهنگ برتری داشته باشد، در همه کارزارها پیروز خواهد بود.^۱ بنابراین نتیجه‌بخش‌ترین شیوه در جهت تحقق شعار تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها که از سوی مقام معظم رهبری علیه‌السلام مطرح شده است، تحول در عرصه اقتصاد با رویکرد فرهنگی است.

* استاد دانشگاه تهران و از مبلغان نخبه دفتر تبلیغات اسلامی.

۱. نرگس صالح‌نیا و همکاران؛ «نقش فرهنگ در توسعه اقتصادی»؛ ماهنامه مهندسی فرهنگی، ص ۴۳.

محور اول: نقش مؤلفه‌های فرهنگی در پشتیبانی از تولید

مؤلفه‌های فرهنگی ای که باید از آن‌ها در جهت پشتیبانی از تولید داخلی کمک گرفت، عبارتند از:

۱. ترویج فرهنگ کار و تلاش و ایجاد انگیزه

اشاعه فرهنگ کار و تلاش به عنوان بالاترین سرمایه اقتصادی، سبب شده که کشورهای توسعه‌یافته‌ای مانند ژاپن که دارای منابع طبیعی بسیار محدود و بیشتر جزایر و خاک آن، کوهستانی و آتشفشانی است؛ با داشتن تولید ناخالص داخلی به میزان ۵ تریلیون دلار سومین قدرت اقتصادی جهان پس از آمریکا و چین باشد و در آسیا، رتبه دوم را داشته باشد. تنها دلیل دستیابی به چنین جایگاهی را باید در فرهنگ سخت‌کوشی، جدیت و تلاش شهروندان آن جستجو کرد.^۱

بی‌تردید احیای فرهنگ کار و تلاش در پرتوی دین و معنویت و دادن رنگ الهی به این مهم، سبب تکاپوی مثبت جامعه به سوی پیشرفت و اعتلای آن خواهد بود. قرآن کریم ارزش هر انسان را به میزان سعی و تلاش او دانسته است. نزدیک به ۴۰۰ آیه^۲ در تشویق به کار و تلاش و بیان ارزش، اهمیت و آثار و برکات آن در قرآن وجود دارد؛ مانند آنچه حتی بر تعطیل نبودن روز جمعه برای کار و تلاش دلالت دارد: «فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلَاةُ فَانْتَشِرُوا فِي الْأَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللَّهِ؛^۳ پس آن‌گاه که نماز پایان یافت (بعد از ظهر جمعه باز در پی کسب و کار خود رفته و) روی زمین منتشر شوید و از فضل و کرم خدا (روزی) طلبید» و یا آنچه درباره شغل انبیا بیان شده است: «وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ؛^۴ و ما به داود صنعت زره ساختن برای شما آموختیم تا شما را از زخم شمشیر و آزار یکدیگر محفوظ دارد، آیا شکر به جای می‌آورید؟».

در سیره عملی ائمه هدی علیهم‌السلام نیز به اشکال مختلف، بر اهمیت کار و تلاش تأکید شده است تا

۱. ساعات کار مفید در ژاپن ۴۹ تا ۶۰ ساعت در هفته است در حالی که ساعات کار مفید هفتگی در صنایع ایران ۶ تا ۹ ساعت است. ر.ک: خیرگزاری مهر؛ «جدول ساعات کار مؤثر سالیانه در ۱۱ کشور»؛ ۱۳۹۱/۰۲/۲۹، کد خبر:

https://www.mehrnews.com/news/1604196 .۱۶۰۴۱۹۶

۲. پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه؛ «تشویق به کار و تلاش از منظر قرآن و روایات»؛ ۱۳۹۷/۰۳/۰۱.
https://hawzah.net/fa/Article/View/96448

۳. جمعه: ۱۰.

۴. انبیاء: ۸۰.

جایی که پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به عنوان والی حکومت اسلامی دست کارگر را می‌بوسد:

وَرَوَى أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا أَقْبَلَ مِنْ غَزْوَةِ تَبُوكَ اسْتَقْبَلَهُ سَعْدُ الْأَنْصَارِيِّ، فَصَافَحَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ثُمَّ قَالَ لَهُ: مَا هَذَا الَّذِي أَكْتَبَ يَدِيكَ؟ قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَضْرِبُ بِالْمَرْءِ وَالْمِسْحَاةِ فَأَنْفِقُهُ عَلَى عِيَالِي. فَقَبَّلَ يَدَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَقَالَ: هَذِهِ يَدٌ لَا تَمَسُّهَا النَّارُ أَبَدًا؛^۱ انس بن مالک گوید هنگامی که رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ از جنگ تبوک بازگشت، سعد انصاری به پیشواز وی آمد. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پس از آنکه دست او را فشرد، به وی فرمود: «به چه سبب دستانت این‌گونه سخت و زبر شده است؟» گفت: ای رسول‌خدا! بیل می‌زنم و طناب می‌کشم و خرج زندگی خانواده‌ام می‌کنم. پس رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دست وی را بوسید و فرمود: «این دستی است که هرگز آتش به آن نمی‌رسد».

بیان پاداش کار و تلاش، راهکار دیگری برای ایجاد انگیزه در روایات بوده است؛ چنانکه امام باقر عَلَيْهِ السَّلَام فرموده است:

مَنْ طَلَبَ الرِّزْقَ فِي الدُّنْيَا اسْتِغْفَافًا عَنِ النَّاسِ وَ تَوْسِيْعًا عَلَى أَهْلِهِ وَ تَعَطُّفًا عَلَى جَارِهِ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَ وَجْهُهُ مِثْلُ الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ؛^۲ شخصی که در راه کسب رزق حلال سعی و تلاش می‌کند - تا دست نیاز به سوی مردم دراز نکند و اهل و عیال او در آسایش باشند و به همسایگان خود رسیدگی و تفقد نماید، در روز قیامت در حالی خداوند عزوجل را ملاقات می‌کند که صورتش مانند ماه شب چهارده می‌درخشد.

پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز پاداش تلاش در کسب روزی حلال را هم‌سنگ با جهاد در راه خدا برشمرده و فرموده است: «الكَادُ عَلَى عِيَالِهِ مِنْ خَلَالٍ كَالْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ؛^۳ آن که خانواده خویش را از حلال روزی می‌دهد، مانند مجاهد در راه خداست». امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام نیز کسب روزی حلال را بالاتر از نماز و صدقه دانسته و فرموده است: «إِنَّ مِنَ الذُّنُوبِ ذُنُوبًا لَا يُكْفَرُهَا صَلَاةٌ وَ لَا صَدَقَةٌ؛ بعضی از گناهان را نماز و یا صدقه جبران نمی‌کند». سؤال شد: یا رسول‌الله پس چه چیز کفاره آن‌ها می‌شود؟ حضرت فرمود: «الْهُمُومُ فِي طَلَبِ الْمَعِيشَةِ؛^۴ اهتمام و تلاش در طلب معیشت و زندگی».

۱. علی بن ابی‌الکرم الشیبانی؛ اسد الغابه؛ ج ۲، ص ۲۶۹.

۲. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۵، ص ۷۸.

۳. محمد بن علی صدوق؛ کتاب من لا یحضره الفقیه؛ ج ۳، ص ۱۶۸.

۴. حسین بن محمد تقی نوری؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ ج ۱۳، ص ۱۳.

۲. برجسته نمودن الگوهای عملی در راستای تشویق به تولید

قرآن کریم به عنوان کتاب هدایت، جنبه‌های اقتصادی زندگی پیامبران علیهم‌السلام را بیان کرده است. نیم‌نگاهی به سیره انبیا علیهم‌السلام گویای آن است که تلاش و پرداختن به فعالیت‌های اقتصادی، یکی از برجسته‌ترین ویژگی‌های آن بزرگواران علیهم‌السلام است. آنان با این روش، درس بزرگی و عزت‌نفس به پیروان راستین خود آموخته‌اند. مکتب حیات‌بخش اسلام نیز برای رسیدن به اهداف مادی و معنوی، همواره انسان را به تلاش مفید و سازنده ترغیب کرده است؛ مشاغلی مانند کشاورزی، دامداری، زره‌سازی، آهنگری و نجاری و ...^۱

در سیره معصومین علیهم‌السلام نیز بر اهمیت فعالیت اقتصادی مفید تأکید شده^۲ و در تاریخ آمده است که پیامبر اسلام صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم پیش از بعثت، به دامداری و تجارت و پس از آن به باغبانی و کشاورزی مشغول بوده است. حضرت علی علیه‌السلام نیز در طول زندگانی و حتی پس از زمامداری و امامت، به زراعت و باغبانی می‌پرداخت و درآمد آن را صرف فقرا، یتیمان و اقشار آسیب‌پذیر اجتماع می‌نمود.^۳

در شعری منسوب به آن حضرت درباره اهمیت و ارزش کار و تلاش آمده است:

لَتَنْقُلَ الصَّخْرَ مِنْ قُلَلِ الْجِبَالِ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مِثْنِ الرَّجَالِ
يَقُولُ النَّاسُ لِي فِي الْكَسْبِ عَارٌ فَقُلْتُ الْعَارُ فِي ذَلِّ السُّؤَالِ

برای من سنگ‌کشی از قله‌های کوه، گواراتر است از اینکه منت دیگران را بدوش کشم. به من می‌گویند کار و کسب ننگ است؛ من می‌گویم ننگ این است که انسان نداشته باشد و از دیگران بنخواهد.^۴

۳. نکوهش از سستی و بیکاری

در آموزه‌های دینی، از تنبلی و اهمال‌کاری به عنوان عامل فساد انسان یاد شده است؛ چنانکه پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم فرموده است: «مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ أَلْقَى كَلِمَةً عَلَى النَّاسِ مَلْعُونٌ مَلْعُونٌ مَنْ ضَيَّعَ مَنْ يَعْوَلُ؛^۵ ملعون است، ملعون است کسی که بار گران امور زندگی خود را بر دوش مردم بیفکند!

۱. ر.ک: محمدجواد حسن‌زاده؛ مشاغل انبیا و جایگاه تربیتی آن در قرآن؛ ص ۱۲۴.

۲. فاطمه نادعلی؛ «تشویق به کار و تلاش از منظر قرآن و روایات»؛ فصلنامه قرآنی کوثر؛ ش ۴۲، ص ۹۵.

۳. محمد بن حسن حر عاملی؛ وسائل الشیعه؛ ج ۱۲، ص ۲۲.

۴. شوقی مولانا؛ دیوان اشعار منسوب به حضرت امیرالمؤمنین علیه‌السلام؛ ص ۱۰۷.

۵. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۴، ص ۱۲.

تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها با محوریت امور فرهنگی ■ ۱۰۷

ملعون است، ملعون است کسی که عائله‌اش را بی‌سر و سامان بگذارد». وقتی معاذ بن کثیر جامه‌فروش به امام صادق علیه السلام عرض کرد: «إِنِّي قَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَدَعَ الشُّوقَ وَفِي يَدِي شَيْءٌ؛ من برای خود ثروتی دارم و تصمیم دارم بازار را رها کنم». امام به او فرمود: «إِذَنْ يَشْقُطَ رَأْيُكَ وَلَا يُسْتَعَانَ بِكَ عَلَى شَيْءٍ؛^۱ در این صورت، نظرت از اعتبار می‌افتد و در هیچ چیز از تو کمک گرفته نمی‌شود».

۴. تقویت روحیه تقوا در راستای حسن انجام کارهای تولیدی

تقوا، نیروی بازدارنده‌ای است که با خویشتنداری و اجتناب از اعمال ناشایست، موجب نزدیکی آدمی به خدا می‌شود. رعایت تقوای الهی، آثار فردی فراوانی دارد که می‌توان به تشخیص حق از باطل، رهایی از تنگنا، اعطای روزی من حیث لایحتسب، قبولی اعمال، و آسانی امور و ایمنی از گزند و آسیب مکر افراد اشاره نمود. از آنجا که اجتماع متشکل از آحاد افراد اجتماع است، نتیجه اجتماعی رعایت تقوا، نزول برکات از آسمان و زمین و در نتیجه رونق تولید و بهره‌وری اقتصادی بیان شده است.

بی‌تردید عامل بودن و تبیین تقوا و کارکردهای مثبت فردی و اجتماعی آن توسط فرهنگ‌سازان و اصحاب رسانه، تنها ابزار برای رسیدن به مدینه فاضله‌ای است که قوانین و کنترل بیرونی در آن، کمترین جایگاه را داشته و افراد تنها به دلیل وجدان و اعتقاد به معاد، خویش را ملزم به انجام امور محوله به احسن وجه می‌دانند. رعایت تقوا در امور اقتصادی در امر تولید و توزیع و مصرف و هم در حقوق کارگر و کارفرما و هم در سیاست‌گذاری‌های اقتصادی، دارای کارکردهایی مختلف است؛ مانند:

الف) پیدا کردن انگیزه برای رعایت انصاف در همه زمینه‌ها

رعایت تقوا، موجب پیدا کردن انگیزه برای رعایت انصاف در تمامی زمینه‌های زندگی می‌شود؛ چنانکه رسول خدا صلی الله علیه و آله فرموده است:

مَنْ أَلْهَمَ الصَّدَقَ فِي كَلَامِهِ وَالْإِنصَافَ مِنْ نَفْسِهِ وَبَرَ وَالِدِيهِ وَوَصَلَ رَحِمِهِ، أَنْسَى لَهُ فِي أَجَلِهِ وَوَسَّعَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ وَ مُتَّعَ بِعَقْلِهِ وَ لُقِّنَ حُجَّتَهُ وَقَتَ مُسَاءَ لَيْتِهِ؛^۲ به هر کس راستگویی در گفتار، انصاف در رفتار، نیکی به والدین و صله رحم الهام شود؛ اجلش به

۱. همان، ج ۵، ص ۱۴۹.

۲. حسن بن محمد دلمی؛ اعلام الدین؛ ص ۲۶۵.

تأخیر می‌افتد، روزی‌اش زیاد می‌گردد، از عقلش بهره‌مند می‌شود و هنگام سؤال [مأموران الهی] پاسخ لازم به او تلقین می‌گردد.

ب) تقویت وجدان کاری

از دیگر آثار رعایت تقوا در امور اقتصادی، تقویت وجدان کاری است؛ چنانکه رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرموده است: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُحِبُّ مِنَ الْعَامِلِ إِذَا عَمِلَ أَنْ يُحْسِنَ؛^۱ خداوند متعال دوست دارد وقتی کسی کاری می‌کند، آن را به خوبی انجام دهد.»

ج) بالا رفتن روحیه هم‌دلی با مردم و خدمت به خلق

پیامبر اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درباره این اثر رعایت تقوا فرموده است: «الْخُلُقُ عِيَالُ اللَّهِ فَاحْبُبْ الْخُلُقَ الِى اللَّهِ مِنْ نَفْعِ عِيَالِ اللَّهِ وَ ادْخُلْ عَلَى اَهْلِ بَيْتِ سُوراً؛^۲ مردم، عیال خدا هستند. پس محبوب‌ترین نزد خدا، کسی است که نفعش به عیال خدا برسد و دل خانواده‌ای را شادمان کند.»

د) اهمیت یافتن رعایت حق الناس و جلوگیری از تزییع حق دیگران

امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام در این باره فرموده است: «الْمِرْصَادُ قَنْطَرَةٌ عَلَى الصَّرَاطِ لَا يَجُوزُهَا عَبْدٌ بِمَظْلَمَةٍ عِبْدٍ؛^۳ مرصاد (کمینگاه)، جایگاه رفیعی است بر روی پل صراط که (فردا) هیچ بنده‌ای که حق و مظلمه‌ای از عباد به گردش باشد، از آن عبور نخواهد کرد.»

ه) شدت یافتن پابندی به انجام بی‌نقص و کامل کارها و مسئولیت‌های محوله

در جریان دفن ابراهیم فرزند رسول خدا صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نقل شده است وقتی قبر را پوشاندند، روزنه‌ای در قبر بود که حضرت با دست خود آن را صاف کرد و سپس فرمود: «إِذَا عَمِلَ أَحَدُكُمْ عَمَلًا فَلْيُتَّقِنْ؛^۴ زمانی که عملی را یکی از شما انجام دادید، محکم به پایان رسانید.»

محور دوم: موانع رشد و شکوفایی تولید داخلی

مهم‌ترین موانعی که با استفاده از مؤلفه‌های فرهنگی باید از مسیر رشد و شکوفایی تولید داخلی برداشته شود، عبارتند از:

۱. محمد محمدی ری‌شهری؛ میزان الحکمه؛ ص ۲۴۵.
۲. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۲، ص ۱۶۴.
۳. محمدباقر مجلسی؛ بحار الانوار؛ ج ۸، ص ۶۶.
۴. محمد محمدی ری‌شهری؛ میزان الحکمه؛ ج ۷، ص ۱۶۷.

۱. عدم رعایت شایسته‌سالاری در انتخاب مسئولین

گماردن افراد خیره در امور مربوط به تولید، یکی از اساسی‌ترین عوامل رونق اقتصادی است. عدم توجه به این امر مهم و سوءمدیریت در این زمینه، سبب شده است کار به دست افراد نالایق سپرده شود و سیاستگذاری‌های نادرست، گاهی آسیب‌های جبران‌ناپذیری را به این عرصه وارد کند. بی‌تردید چنانچه انتخاب متصدیان منصب‌ها با توجه به فرهنگ و مدیریت اسلامی صورت پذیرد، انتصاب افراد بر اساس شایسته‌سالاری و دین‌مداری خواهد بود؛ نه اشرافیت‌سالاری و دودمان‌گرایی؛ چنانکه امام علی علیه السلام در فرمان استانداری مصر به مالک اشتر فرموده است:

ثُمَّ انظُرْ فِي أُمُورِ عَمَّا لِكَ فَاسْتَعْمِلْهُمْ اخْتِيَارًا، وَلَا تُؤَلِّمُهُمْ مُحَابَاةً وَأَثَرَةً، فَإِنَّهُمَا جِمَاعٌ مِنْ شُعْبِ الْجُورِ وَالْخِيَانَةِ وَتَوَخَّ مِنْهُمْ أَهْلَ التَّجْرِبَةِ وَالْحَيَاءِ، مِنْ أَهْلِ الْبُيُوتَاتِ الصَّالِحَةِ، وَالْقَدَمِ فِي الْأَسْلَامِ الْمُتَقَدِّمَةِ، فَإِنَّهُمْ أَكْرَمُ أَخْلَاقًا وَأَصْحُ أَعْرَاضًا، وَأَقْلُّ فِي الْمَطَامِعِ إِشْرَاقًا، وَأَبْلَغُ فِي عَوَاقِبِ الْأُمُورِ نَظْرًا؛^۱ در کار کارگزارانت بنگر و پس از آزمایش به کارشان برگمار، نه به سبب دوستی با آن‌ها و بی‌مشورت دیگران به کارشان مگمار؛ زیرا به رأی خود کار کردن و از دیگران مشورت نخواستن، گونه‌ای از ستم و خیانت است. کارگزاران شایسته را در میان گروهی بجوی که اهل تجربت و حیا هستند و از خاندان‌های صالح، آن‌ها که در اسلام سابقه‌ای دیرین دارند. اینان به اخلاق شایسته‌ترند و آبروی‌شان محفوظ‌تر است و از طمع‌کاری بیشتر رویگرداندند و در عواقب کارها بیشتر می‌نگرند.

از سوی دیگر افراد منتخب نیز مسئولیت را میدان آزمایش می‌دانند؛ چنانکه در کلام امیرمؤمنان علیه السلام آمده است: «الْوَلَايَاتُ، مَضَامِيرُ الرَّجَالِ؛^۲ حکومت‌ها، میدان مسابقه مردان هستند»؛ نه جولانگاه چپاول. بنابراین اگر در فرهنگ تقوآمدارانه، انتخاب شایسته صورت پذیرد؛ فرد منصوب بر اساس باور درونی و گردن نهادن به حدیث نبوی صلی الله علیه و آله کار را به فرد توانمند و خیره خواهد سپرد: «مَنْ تَقَدَّمَ عَلَيَّ قَوْمٍ وَهُوَ يَسْرِي فِيهِمْ مَنْ هُوَ أَفْضَلُ حَانَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَ الْمُؤْمِنِينَ؛^۳ هر کس جلودار عده‌ای از مسلمانان گردد، در حالی که می‌داند در میان مسلمین فردی بهتر از او وجود دارد؛ پس خائن به خدا، رسولش و مسلمانان خواهد بود».

۱. محمد بن حسین شریف الرضی؛ نهج البلاغه؛ نامه ۵۳.

۲. همان، حکمت ۴۴.

۳. عبدالحسین امینی؛ الغدير؛ ج ۸، ص ۲۹۱.

۲. اجتناب نکردن از فرهنگ تجمل‌گرایی و اسراف

تجمل‌گرایی یکی از بزرگ‌ترین موانع رونق تولید است که ضربات مهلکی را بر پیکره اقتصاد کشور وارد نموده و با فرهنگ ناب اسلامی که بنا را بر قناعت و میانه‌روی گذاشته است، فرسنگ‌ها فاصله دارد. فرهنگ مصرف‌گرایی، ره‌آورد رسانه‌های غربی و اشاعه فرهنگ‌شان به منظور فروش کالاهای‌شان است؛ فرهنگی که در آن استفاده از اشیای لوکس خارجی به عنوان کلاس و شأن اجتماعی و نشانی از شخصیت تلقی می‌شود و افراد برای پیروی از مد، خود را درگیر مبالغ سنگین و هزینه‌های گزاف می‌کنند. در چنین شرایطی نه تنها امنیت و سلامت روانی خویش را به خطر می‌اندازند؛ بلکه موجب می‌شوند بسیاری از مراکز تولیدی و کارخانجات که محصولات مشابهی را تولید می‌کنند، تعطیل و بسیاری از کارگران هموطن بیکار و کمرشان زیر بار هزینه‌های زندگی خم می‌شود. بدون شک خرید کالای ملی و چشم‌پوشی از تهیه کالای برند خارجی، موجب چرخش چرخ تولید و اشتغال کارگران و تأمین معیشت ایشان و سعی در برآوردن حاجت برادر مسلمانی است که همواره مورد سفارش نبی مکرم اسلام صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ و ائمه طاهرين عليهم السلام بوده است. پیامبر اعظم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در این باره فرموده است: «مَنْ سَعَى فِي حَاجَةِ أَخِيهِ الْمُسْلِمِ طَلَبَ وَجْهَ اللَّهِ كَتَبَ اللَّهُ لَهُ أَلْفَ أَلْفِ حَسَنَةٍ؛ هر کسی در راستای برطرف کردن نیاز برادر مسلمانش با قصد قربت تلاش نماید، خداوند صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ برایش هزار هزار پاداش ثبت می‌کند».

۳. غفلت از مقابله با فرهنگ‌های مهاجم

مهم‌ترین حربه کشورهای سلطه‌گر در جهت چپاول سرمایه کشورهای زیردست، به‌ویژه نسبت به کشورهای اسلامی، غارت فرهنگی است. آن‌ها با استفاده از چنین سلاحی و با ایجاد تحریف در شعائر دینی و تبدیل ارزش‌ها به ضد ارزش‌ها، می‌کوشند افکار مسموم خود را به جوامع تحت سلطه تزریق کنند و بدین وسیله سرمایه‌های کشورهای به‌ویژه سرمایه انسانی را به‌گونه‌ای دچار انحطاط و آسیب نمایند که حتی افراد دست‌یافته به مدارج عالی علمی، در بحران بی‌هویتی به - جای تلاش در جهت ارتقای تولید داخلی و سازندگی موطن خود، ترک وطن کنند و با کوله‌باری از تجربه، تخصص و دانش، فرار را بر قرار ترجیح دهند و با رغبت، دانش خویش را صرف ارتقای فناوری غارتگران وطن خویش نمایند. چنین مصائب و مشکلاتی وظیفه خطیر فعالان عرصه فرهنگی را بیش از پیش آشکار، و آن‌ها را به سعی و تلاش برای آموختن معارف و بصیرت‌افزایی مکلف می‌کند؛ آن‌گونه که افراد را در برابر هجوم فرهنگ بیگانه واکسینه کند؛ زیرا

۱. محمد بن یعقوب کلینی؛ الکافی؛ ج ۲، ص ۱۹۷.

تولید، پشتیبانی‌ها و مانع‌زدایی‌ها با محوریت امور فرهنگی ■ ۱۱۱

در غیر این صورت گریزی از تأثیرگذاری آن‌ها نخواهد بود. از همین روست که امام صادق علیه السلام فرموده است:

لَا خَيْرَ فِيمَنْ لَا يَتَّقُهُ مِنْ أَصْحَابِنَا يَا بَشِيرُ إِنَّ الرَّجُلَ مِنْهُمْ إِذَا لَمْ يَسْتَعْنِ بِفَقْهِهِ إِحْتِاجَ إِلَيْهِمْ فَإِذَا إِحْتِاجَ إِلَيْهِمْ أَدْخَلُوهُ فِي بَابِ ضَلَالَتِهِمْ وَهُوَ لَا يَعْلَمُ؛^۱ خیری نیست در آن گروه از اصحاب ما که تفقه در دین نمی‌کنند. ای بشیر! اگر یکی از شما به مسائل دینی‌اش آشنا نباشد، به دیگران محتاج می‌شود و زمانی که به آن‌ها نیازمند شد، آن‌ها ناخواسته او را در وادی گمراهی خود وارد می‌کنند.

فهرست منابع

کتاب:

۱. امینی، عبدالحسین؛ الغدير؛ چاپ پنجم، بیروت: دار الكتاب العربی، ۱۴۰۳ق.
۲. حر عاملی، محمد بن حسن؛ وسائل الشیعه؛ چاپ اول، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۹ق.
۳. دیلمی، حسن بن محمد؛ اعلام الدین فی صفات المؤمنین؛ قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، ۱۴۰۸ق.
۴. شریف الرضی، حسین بن محمد؛ نهج البلاغه؛ چاپ ۳۲، قم: انتشارات الهادی، ۱۳۸۷ ش.
۵. الشیبانی الجزری، علی بن ابی‌الکرم؛ اسد الغابه؛ چاپ اول، بیروت: دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۵ق.
۶. صدوق، محمد بن علی؛ کتاب من لایحضره الفقیه؛ تصحیح علی اکبر غفاری؛ چاپ دوم، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۴۱۳ق.
۷. کلینی، محمد بن یعقوب؛ الکافی؛ تصحیح علی اکبر غفاری؛ چاپ سوم، تهران: دار الکتب الاسلامیه، ۱۳۶۵ق.
۸. مجلسی، محمدباقر؛ بحار الانوار؛ چاپ دوم، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۳ق.
۹. محمدی ری‌شهری، محمد؛ میزان الحکمة؛ چاپ اول، قم: دار الحدیث، ۱۴۱۶ق.

۱. همان، ج ۱، ص ۳۳.

۱۰. مولانا، شوقی؛ دیوان اشعار منسوب به حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام؛ چاپ اول، تهران: انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، ۱۳۸۴ ش.
۱۱. نوری، حسین بن محمدتقی؛ مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل؛ چاپ دوم، قم: موسسه آل‌البیت علیهم السلام، ۱۴۰۸ ق.

سایت‌ها و نشریات

۱. پایگاه اطلاع‌رسانی حوزه؛ «تشویق به کار و تلاش از منظر قرآن و روایات»؛ ۱۳۹۷/۰۳/۰۱.
۲. حسن‌زاده، محمدجواد؛ «مشاغل انبیاء و جایگاه تربیتی آن در قرآن»؛ قزوین: سومین همایش ملی روانشناسی، تعلیم و تربیت و سبک زندگی، ۱۳۹۸ ش.
۳. خبرگزاری مهر؛ «جدول ساعات کار مؤثر سالیانه در ۱۱ کشور»؛ ۱۳۹۱/۰۲/۲۹، کد خبر: ۱۶۰۴۱۹۶.
۴. صالح‌نیا، نرگس و همکاران؛ «نقش فرهنگ در توسعه اقتصادی»؛ ماهنامه مهندسی فرهنگی؛ سال چهارم، شماره ۴۳، مرداد و شهریور ۱۳۸۹، ص ۷۹ - ۶۶.
۵. نادعلی، فاطمه؛ «تشویق به کار و تلاش از منظر قرآن و روایات»؛ فصلنامه قرآنی کوثر؛ اصفهان: تابستان ۱۳۹۱، شماره ۴۲، ص ۹۵.